

Каріна Ромеовна НЕМАШКАЛО

кандидат економічних наук, доцент,
кафедра менеджменту та бізнесу,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

E-mail: hneu.nemashkalo@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8614-750X>

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ КРАЇНИ: МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Немашкало, К. Р. Управління конкурентоспроможністю країни: макроекономічний аспект [Текст] / Каріна Ромеовна Немашкало // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Том 4. – № 3. – С. 17–23. – ISSN 2415-8453.

Анотація.

Вступ. Конкурентоспроможність країни передусім визначається комплексом інститутів і різних економічних факторів, що формує рівень продуктивності країни, її здатність виробляти товари та послуги, які можуть мати попит на світовому ринку. Цей показник комплексно характеризує економічне зростання країни, тому його вивчення та визначення факторів впливу на нього є актуальним.

Мета статті полягає у визначенні та оцінці основних факторів конкурентоспроможності України.

Результати. У статті проведений аналіз та оцінка конкурентоспроможності України за допомогою індексу глобальної конкурентоспроможності, який запропонований у 2004 році на Всесвітньому економічному форумі. Оцінка цього показника проведена на основі звіту, який базується на дванадцяти показниках, об'єднаних у чотири групи: створення сприятливих умов, людський капітал, ринки, інноваційна система.

Висновки. Згідно з проведеного аналізу Україна займає 83 місце з 140 країн. Формально місце України покращилось на 6 позицій. За результатами оцінки конкурентоспроможності України у 2018 році показники погіршилися за 11 показниками та тільки в динаміці розвитку бізнесу визначена позитивна тенденція. Найбільші бали Україна отримала за такими показниками: навички (45 місце), розмір внутрішнього ринку (47 місце), інфраструктура (57 місце) та інноваційні можливості (58 місце). Серед показників, за якими Україна отримала найнижчі бали є: макроекономічна стабільність (131 місце серед 140 країн), фінансова система (117 місце) та якість інститутів (110 місце). Проведений аналіз свідчить про необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності країни, шляхом впровадження політичних та економічних реформ, які сприятимуть підвищенню її рівня. Перш за все необхідно звернути увагу на фактори, що впливають на створення сприятливих умови для бізнесу. Найбільший негативний вплив здійснюють інфляційні процеси в країні, корупція та нестабільність політичної діяльності в Україні. Тому для управління у цих сферах, необхідно впровадити реформи, що будуть сприяти поліпшенню позиції країни на світовій арені.

Ключові слова. конкурентоспроможність, управління, економічний розвиток, індекс глобальної конкурентоспроможності.

Karina NEMASHKALO

PhD in Economics, Associate Professor
Management and Business Department
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
E-mail: hneu.nemashkalo@gmail.com

MANAGEMENT COMPETITIVENESS OF THE COUNTRY: MACROECONOMIC ASPECTS

Abstract.

Introduction. *The competitiveness of the country is primarily determined by a set of institutions and equal economic factors. They form the country's level, its ability to produce goods and services which can compete on the world market. That is the indicator, which characterizes the country's economic growth. So, it is actual to study concept of country's competitiveness and determine the factors of influence on it.*

Purpose of the paper is to identify and evaluate the main factors of Ukraine's competitiveness.

Results. *For achieving this goal, the competitiveness of Ukraine through the Global Competitiveness Index proposed in 2004 at the World Economic Forum was analyzed and assessed. The assessment of this indicator was based on the Global Competitiveness Report. It consisted of twelve indicators, which were united into four groups: creation of favorable conditions, human capital, markets, innovation system.*

Results. *According to the given analysis, Ukraine has 83 rank from 140 countries. Formally, the place of Ukraine has improved by 6 positions. According to the results of Ukraine's competitiveness assessment in 2018, the indicator deteriorated in 11 parts and only the dynamics of business development has a positive trend. Ukraine has the highest scores in such indicators: skills (rank 45), the size of the domestic market (rank 47), infrastructure (rank 57) and innovation opportunities (rank 58). The lowest scores Ukraine has in these indicators: macroeconomic stability (rank 131 from 140 countries), financial system (rank 117) and quality of institutions (rank 110 rank). The analysis shown that there is a need to improve the country's competitiveness level, that is, to create the certain political and economic reforms that will increase its level. First of all, it is necessary to pay attention to the factors that affect the creation of favorable business conditions. Inflation, corruption and instability of political activity in Ukraine have the greatest negative impact. Therefore, to manage these areas, it is necessary to introduce certain reforms that will lead to improving the country's position on the world stage.*

Keywords. *Competitiveness, management, economic development, competitiveness of the country, global competitiveness index.*

JEL classification: O11; L16

Вступ

Розвиток економіки країни загалом залежить від рівня конкурентоспроможності у всіх сферах діяльності. Рівень конкурентоспроможності є важливим фактором розвитку підприємництва, можливістю конкурувати з країнами ЄС, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць. Тому існує потреба у визначенні потенціалу конкурентоспроможності економіки України, факторів впливу, що дозволить управляти нею.

Зарубіжні вчені досить ґрунтовно вивчали теоретичні основи конкурентоспроможності, серед яких варто виділити праці Г. Грубера, Р. Кантера, П. Катцентшейна, С. Ліндера, Ф. Ліста, В. Марцинкевича, Дж. Міля, Р. Нельсона, М. Портер, Д. Рікардо, Дж. Робінсона, Дж. Сакса, П. Самуельсона, А. Смітта, Й. Шумпетера, Ф. Хайека, Е. Хекшера, Дж. Хікса. Найбільш значущі результати дослідження щодо конкурентоспроможності країни зробив М. Портер [1], він розробив теорію конкурентних переваг країн. Серед

вітчизняних науковців можна відокремити таких: Я. Жаліло [2] чітко окреслює чинники конкуренції, які базуються на інноваційній моделі розвитку, а також описує практичні рекомендації щодо впровадження необхідних заходів економічної політики держави; Б. Квасюк [3] подає розрахунки пріоритетних товарів і послуг для забезпечення сталого розвитку торгівельного балансу країни, враховуючи дані Національних рахунків і міжгалузевого балансу України; І. Крючкова [4] вперше зробила порівняльний аналіз основних складових конкурентоспроможності України, включаючи структурні процеси, ринок праці, підприємницьке середовище, систему оподаткування та дієвість державної влади. Також було виокремлено концептуальні засади програми підвищення конкурентоспроможності економіки України як прагматичний напрямок впровадження реформ.

Аналіз теоретичних досліджень дозволяє стверджувати, що оцінка конкурентоспроможності країни дасть можливість визначити певні фактори впливу та, враховуючи їх, створити механізм управління конкурентоспроможністю.

Мета та завдання статті

Мета дослідження полягає в оцінці конкурентоспроможності України та визначенні основних факторів впливу на неї з метою вибору механізму управління.

Виклад основного матеріалу дослідження

Конкурентоспроможність країни проявляється у здатності досягти високих темпів економічного зростання, передбачає наявність сильної конкурентоспроможної економіки, забезпечує створення нових робочих місць, збільшення реальної заробітної плати, здатність адаптуватися до змін на світовому ринку, базується на таких економічних факторах, як: інвестиційні, інноваційні, виробничі потужності та ін. [5, с. 32].

Ще професор М. Портер, зазначав, що «головна мета держави – це забезпечити власним громадянам достатньо високий та зростаючий рівень життя. Спроможність держави зробити це залежить не від якогось аморфного поняття «конкурентоспроможність», а від того, наскільки продуктивно використовуються національні ресурси – праця та капітал» [1, с. 35]. Тобто головне завдання держави полягає у формуванні умов та підтримці сприятливого середовища для розвитку конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і країни в цілому.

Успіх національної економіки не можна оцінити лише з точки зору положення країни в деяких сферах діяльності. Адже не все сектори національної економіки можуть бути конкурентоспроможні на світовому ринку, і ті компанії і галузі, які зараз є лідерами, можуть цією перевагою поступитись іноземним конкурентам. Тому конкурентоспроможність треба вивчати в динаміці.

На думку фахівців, збільшення рівня відкритості національної економіки став однією з умов залучення України до міжнародної економічної діяльності, а процес оптимізації рівня відкритості економік країн пов'язується з визначенням позиції країн у міжнародних рейтингах [6, с. 263].

В сучасних умовах як узагальнена оцінка діяльності економічної системи набули значного поширення міжнародні рейтинги. Загалом, причиною використання рейтингів є складність одночасного контролю великої кількості різноманітних показників у фінансово-економічному аналізі та необхідність визначення чітко окресленого кола агрегованих показників для детального вивчення країн, їх конкурентних переваг і слабкості [7, с. 36].

Концепція міжнародної конкурентоспроможності базується на системі оцінок порівняльних переваг національних економік за складним переліком індикаторів, що відображають вплив ключових факторів на різні аспекти економічної діяльності на макро- та мікрорівнях. Найбільш впливовими визнано дослідження міжнародної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (WEF).

У 2004 році на Всесвітньому економічному форумі був запропонований новий показник – Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), який сьогодні є основним показником для порівняльної оцінки конкурентоздатності країн світу.

У 2018 році розробники методології поставили за мету максимально відстежити динаміку світової економіки в умовах Четвертої індустріальної революції і сконцентрувати увагу на нових факторах конкурентоспроможності, пов'язаних з швидким розповсюдженням цифрових технологій, які раніше не були в пріоритеті політичних рішень урядів. Йдеться про генерації ідей, підприємницької культури, інновації, відкритості та адаптивності. Тому новий Глобальний індекс конкурентоспроможності 4.0 має 12 компонентів, як і в минулому році. Нові компоненти були реорганізовані і отримали нові назви. Кількість індикаторів зменшилося з 114 до 98, при цьому 64 індикатора – нові. Вони розраховувались на основі статистичних даних і опитувань.

Національну конкурентоспроможність складають 12 показників, що об'єднані у чотири групи (рис. 1.)

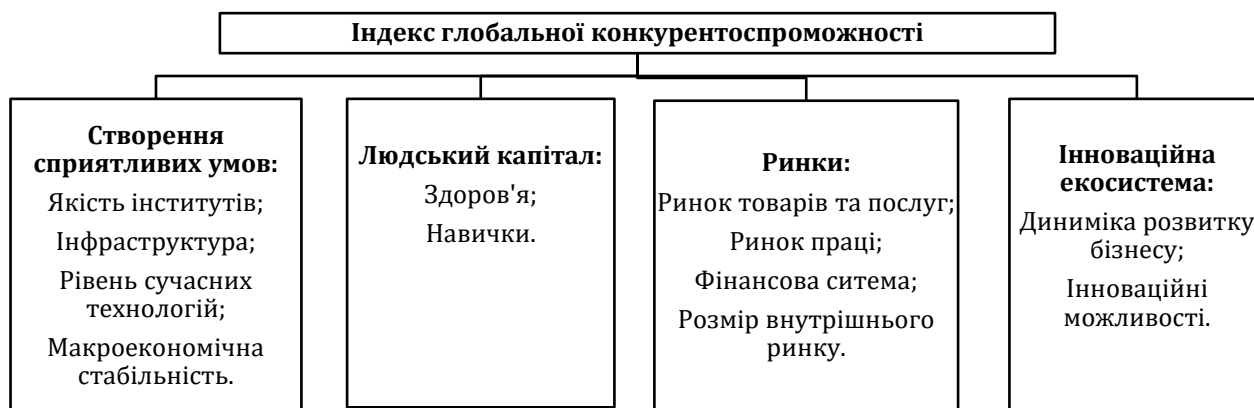

Рис.1 Складові глобального індексу конкурентоспроможності (складено автором за [8])

По новій методології Україна займає 83 місцем з 140 країн. Формально місце України покращилося на 6 позицій (89 місце в 2017 році з новою методикою). Новий метод не дозволяє контролювати співвідношення з минулим часом. Тому для оцінки динаміки попередніх періодів, розробники розраховували за новою методикою показники попереднього року.

За результатами оцінки конкурентоспроможності України показники погіршились за 11 показниками та тільки в динаміці розвитку бізнесу визначена позитивна тенденція. Найбільші бали Україна отримала за такими показниками: навички (45 місце), розмір внутрішнього ринку (47 місце), інфраструктура (57 місце) та інноваційні можливості (58 місце). Серед показників, за якими Україна отримала найнижчі бали є: макроекономічна стабільність (131 місце серед 140 країн), фінансова система (117 місце) та якість інститутів (110 місце). Країни сусіди зайняли такі місця у рейтингу: Польща – 37, Словаччина – 41, Румунія – 52, Угорщина – 52 та Молдова – 88. Тобто нижча за рейтингом виявилась Молдова. Розподіл балів за 12 складовими індексу глобальної конкурентоспроможності України наведений на рис. 2. Бали знаходяться на шкалі від 0 до 100, де 100 представляє оптимальну ситуацію або «межу». Проведений аналіз свідчить про необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності країни, тобто здійснення певних політичних та економічних реформ, що сприятимуть підвищенню її рівня. Перш за все необхідно звернути увагу на фактори, що впливають на створення сприятливих умови для бізнесу.

Рис. 2. Індекс глобальної конкурентоспроможності України за 2018 рік.

Спираючись на звіт глобальної конкурентоспроможності, можна відокремити перелік факторів, що негативно впливають на ведення бізнесу в країні. Оцінки цих факторів здійснювалась опитуванням респондентів Всесвітнього економічного форуму. Їм було запропоновано перелік факторів (табл. 1) та запропоновано обрати п'ять найбільш проблемних факторів для ведення бізнесу у своїй країні та проранжувати їх між 1 (найбільш проблематичним) і 5 (найменш проблематичними).

Таблица 1

Негативні фактори впливу на ведення бізнесу в Україні за 2014-2017 роки (%) [9]

№	Фактори	2017	2016	2015	2014
1.	Інфляція	16,3	11,9	11,5	8,0
2.	Корупція	13,9	14	16,6	17,8
3.	Нестабільність політики	12,1	13,2	10,6	14,0
4.	Ставки податків	9,7	7,3	8,1	7,7
5.	Складність податкового законодавства	9,4	6,8	7,9	4,3
6.	Нестабільність уряду/ перевороту	8,9	8,2	6,4	10,5
7.	Доступ до фінансування	7	11,2	12,2	13,9
8.	Неефективна державна бюрократія	6,9	11,4	8	8,8
9.	Регулювання іноземної валюти	4,3	4,5	7,1	4,1
10.	Недостатньо освічена робоча сила	2,5	0,5	0,9	0,8
11.	Низька робоча етика в національній робочій силі	1,9	1,5	0,9	0,6
12.	Недостатня спроможність до інновацій	1,8	1,6	2,3	1,8
13.	Обмеження трудового законодавства	1,7	2,5	3,1	3,4
14.	Недостатнє забезпечення інфраструктури	1,4	2,7	1,8	1,7
15.	Злочин і крадіжка	1,2	1,6	1,4	1,7
16.	Слабке здоров'я населення	1	1,3	1,1	1,1

Оцінка відповідає відповідям, середньозваженим відповідно до їх ранжирування. Результати проведених досліджень на останні чотири роки надані на рис. 3.

Найбільший негативний вплив здійснюють інфляційні процеси в країні, корупція та нестабільність політичної діяльності в Україні. Тому для управління у цих сферах, необхідно впровадити певні реформи, що будуть сприяти поліпшенню позиції країни на світовій арені.

Рис. 3. Динаміка факторів негативного впливу на ведення бізнесу в Україні за 2014-2017 рр.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведена оцінка рівня конкурентоспроможності країни свідчить про необхідність поліпшення бізнес-клімату та створення стратегічних реформ щодо розвитку підприємництва, прийняття відповідних законів, розпоряджень щодо розвитку підприємництва та провідних галузей економіки країни. Також вдосконалити інституційні засади розвитку економіки, соціальної інфраструктури та підвищення рівня макроекономічної стабільності.

Поряд із залученням іноземних інвестицій необхідні своєчасне виявлення, акумуляція й адресування в пріоритетні сфери внутрішніх джерел фінансування, реформування сфери правового забезпечення підприємницької діяльності.

Подальші дослідження націлені на аналіз сучасних індексів та рейтингів конкурентоспроможності країн з метою виявлення найбільш критичних позицій, в яких на даний момент поступається Україна, а також тих переваг, які вона може використати в підвищенні своєї конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Список літератури

1. Портер М. Международная конкуренция.; пер. с англ. под ред. и с предисловие В. Д. Щетинина. Москва: Международные Отношения, 1993. 896 с
2. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: Монографія. Київ: НІСД, 2003. 368 с.
3. Квасюк Б. Є. Конкурентоспроможність національної економіки. Київ: Фенікс. 2005. 582 с.
4. Крючкова І. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення. Інститут економіки та прогнозування НАН України. Київ: Основа, 2007. 488 с.

-
5. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: монографія. Київ: КНЕУ, 2004. 275 с.
 6. Міжнародна економіка: підручник / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. Ч. 2. 324 с.
 7. Вертелева О. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України. *Держава та економіка. ВІСНИК КНТЕУ*. 2016. № 3. С. 33–48.
 8. The Global Competitiveness Report 2018 / WEF. – 2018. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>
 9. The Global Competitiveness Report / WEF. – 2014,2015,2016,2017. URL: <http://www3.weforum.org/>.

Reference

1. Porter, M. (1993). *Mezhdunarodnaja konkurencija*. [International competition]. Translated by and in Shhetinina V. D. (ed.) Mezhdunar. Otnosheniya. Moskov. Russia.
2. Zhalilo, Ya. A. (2003). *Ekonomichna strategiya derzhavy: teoriya, metodologiya, praktyka* [Economic strategy of the state: theory, methodology, practice]. NISD, Kiev. Ukraine.
3. Kvasyuk, B. Ye. (2005). *Konkurentospromozhnist` nacional'noyi ekonomiky`* [Competitiveness of the national economy]. In Kvasyuka B. Ye. (ed.). Vyd-vo Feniks. Kiev. Ukraine.
4. Kryuchkova, I. (2007). *Konkurentospromozhnist` ekonomiky` Ukrayiny: stan i perspektyvy` pidvyshhennya* [Competitiveness of the Ukrainian economy: the state and prospects of increase]. Instyt ekonomiky` ta prognozuvannya NAN Ukrayiny`. Vyd-vo Osnova, Kiev. Ukraine.
5. Antonyuk, L. L. (2004). *Mizhnarodna konkurentospromozhnist` krayin: teoriya ta mexanizm realizaciyi* [International Competitiveness of Countries: Theory and Mechanism of Realization]. Vyd-vo KNEU. Kiev. Ukraine.
6. *Mizhnarodna ekonomika*. [International Economics]. (2014). In Mazaraki A. A. (ed.). Vyd-vo Ky`yiv. nacz. torg.-ekon. un-t. Kiev. Ukraine.
7. Vertelyeva, O. (2016) «Fakty` mizhnarodnoyi konkurentospromozhnosti Ukrayiny»». *Derzhava ta ekonomika*. no 3. pp. 33-48.
8. The Global Competitiveness Report 2018 / WEF. Available at: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>.
9. The Global Competitiveness Report / WEF. – 2014,2015,2016,2017. Available at: <http://www3.weforum.org/>.

Стаття надійшла до редакції 08.06.2019 р.